

УДК 027.54НБУВ(477.411)(091)(045)

*Микола Сенченко,**директор Книжкової палати України, професор,
e-mail: director@ukrbook.net***Сорок років: від проєкту АСНТІ до електронних бібліотек**

25 квітня 2024 р. у приміщенні ДНУ "Книжкова палата України імені Івана Федорова" (КПУ) відбулося засідання круглого столу "Електронні бібліотеки та цифрові колекції". Захід було присвячено історичній даті — 40-річчю від часу впровадження проєкту автоматизації бібліотечних технологічних процесів. Організатори круглого столу — Книжкова палата України та Національний заповідник "Києво-Печерська лавра", за сприяння Міністерства культури та інформаційної політики України. В обговоренні теми взяли участь фахівці бібліотек м. Києва й

Інституту програмних систем НАН України. Інформацію про перебіг засідання та надані пропозиції учасників розміщено на сайті КПУ.

Початок робіт з впровадження АСНТІ в Україні

Минуло 40 років відтоді, як у квітні 1984 р. було ухвалено Постанову Президії Академії наук УРСР від 23.04.1984 № 187 "Про діяльність Центральної наукової бібліотеки АН УРСР у 1979—1983 рр.", що визначала проблеми й головні напрями діяльності установи. Наведемо окремі фрагменти оригінального документа.

ПРЕЗИДІЯ АКАДЕМІЇ НАУК УКРАЇНСЬКОЇ РСР
ПОСТАНОВА № 187

м. Київ "23" квітня 1984 р.
Про діяльність Центральної
наукової бібліотеки АН УРСР
у 1979—1983 рр.

Заслухавши та обговоривши доповідь директора Центральної наукової бібліотеки (ЦНБ) АН УРСР доктора історичних наук Б. Н. Ковалевського та співдоповідь голови комісії по перевірці роботи ЦНБ АН УРСР член-кореспондента АН УРСР В. В. Васильєва про результати діяльності бібліотеки у 1979—1983 рр., Президія АН УРСР відзначає, що установою проведено значну роботу по інформаційно-бібліотечному обслуговуванню вчених республіки, формуванню інформаційного фонду; здійснено наукові дослідження у галузі бібліотекознавства, бібліографознавства і книгознавства.

<...> Разом з тим у виробничій, науково-дослідній та організаційній діяльності ЦНБ АН УРСР є суттєві недоліки та труднощі.

Бібліотека недостатньо активно здійснює перебудову своєї роботи у відповідності з сучасними вимогами до інформаційно-бібліотечного обслуговування наукових досліджень. Незадовільними темпами іде підготовка до організації автоматизованих інформаційних довідково-пошукових систем, основаних на сучасних досягненнях науки і техніки. Для здійснення цієї роботи ЦНБ АН УРСР не має власного відповідного структурного підрозділу, а допомога, що надається з боку Інституту кібернетики ім. В. М. Глушкова АН УРСР (член-кореспондент АН УРСР А. О. Стогній), є зовсім недостатньою. Низький рівень автоматизації бібліотечних технологічних процесів призводить до невиправданого перевантаження працівників, негативно впливає на якість роботи та умови праці. Досить великим лишається строк виконання замовлення читачів, оформлення нових книжкових надходжень.

<...> Бібліотека незадовільно забезпечена засобами механізації і автоматизації бібліотечно-бібліографічних процесів, технологічним устаткуванням, оргтехнікою. "Вузьким місцем" залишається виготовлення ксеро- і фотокопій на замовлення читачів. Потребує розширення база ремонту та реставрації книжкових і рукописних фондів.

Президія Академії наук УРСР постановляє:

Вважати, що діяльність Центральної наукової бібліотеки АН УРСР у 1979—1983 рр. не відповідає всім завданням інформаційно-бібліотечного обслуговування вчених АН УРСР.

Головними напрямками діяльності ЦНБ АН УРСР визначити:

<...> 2.4. Організацію довідково-пошукових систем, насамперед на основі сучасних засобів автоматизованої обробки і пошуку інформації.

3. Зобов'язати ЦНБ АН УРСР:

4. З метою забезпечення докорінної перебудови роботи бібліотеки на сучасній технічній основі та освоєння нового приміщення ЦНБ АН УРСР, що будується, зобов'язати ЦНБ АН УРСР:

4.1. До 10.06.84 розробити та подати на розгляд Бюро Президії АН УРСР пропозиції про невідкладні додаткові заходи по оснащенню бібліотеки оргтехнікою, апаратами для ксеро- та фотокопіювання, засобами автоматизації бібліотечно-бібліографічних процесів, ремонту та реставрації книжкових фондів, сучасними засобами протипожежної безпеки, а також по організації, фінансуванню та забезпеченню кваліфікованими кадрами робіт по обробці неорганізованих обмінно-резервних фондів та фондів філіалу № 1.

4.2. До 10.06.84 розробити і подати до Бібліотечної ради Президії АН УРСР план графіку робіт по організації та створенню автоматизованої системи науково-технічної інформації бібліотеки /АСНТІ ЦНБ АН УРСР/ (виділено М. С. – Ред.) та пропозиції по їх забезпеченню спеціалістами високої кваліфікації, а також до 01.09.84 план розміщення фондів, читальних залів і допоміжних служб у нині діючих будинках бібліотеки та новому приміщенні, будівництво якого завершується.

6. Контроль за виконання цієї постанови покласти на голову Бібліотечної ради АН УРСР академіка АН УРСР І. К. Походню.

Президент Академії наук УРСР
академік
Головний учений секретар
Президії АН УРСР
член-кореспондент АН УРСР

Б. Є. Патон

В. Ю. Тонкаль

Отже, у постанові чітко визначено всі завдання, що стояли перед колективом бібліотеки. Варто зауважити, що в АН УРСР багато питань успішно вирішували завдяки документам, в яких було конкретно визначено проблеми, що потребували першорядної уваги керівників установи, про яку йшлося. Конкретика завдань стимулювала їх ефективне виконання.

Згідно з планом, слід було здійснити якісну перебудову довідкового апарату Центральної наукової бібліотеки АН УРСР із використанням засобів автоматизації, що дозволяло оперативніше надавати й здобувати інформацію щодо фондів бібліотек.

При ЦНБ було створено лабораторію автоматизованих систем науково-технічної інформації (АСНТІ), яку очолював співробітник інституту кібернетики В. Дриянський. Наприкінці 1985 р. він подав звіт, у якому йшлося про фундаментальний аналіз літературних джерел із питань створення електронного каталогу й автоматизації окремих бібліотечних процесів в зарубіжних країнах, узагальнено інформацію та надано пропозиції щодо створення автоматизованої інформаційно-бібліотечної системи ЦНБ.

На перший квартал 1987 р. було заплановано впровадження першої черги автоматизованої системи науково-технічної інформації, до складу якої входять підсистеми, що забезпечують:

опрацювання нових надходжень, реєстрацію читачів, ведення машинних картотек, автоматизацію абонементів тощо. Другу чергу автоматизованої системи науково-технічної інформації мали ввести в дію у 1990 р. у новій будівлі бібліотеки.

Фахівці розробили ескізний і технічний проекти першої черги системи, розпочали етап робочого проєктування. Відповідно до технічного завдання, АСНТІ ЦНБ була призначена для автоматизації інформаційно-бібліотечних процесів ЦНБ і розроблялася як компонент першої черги автоматизованої системи інформаційного забезпечення АН УРСР. Технічну базу АСНТІ ЦНБ мали становити мікро- та мініЕОМ типу СМ та Єдина система ЕОМ (ЄС ЕОМ).

Інститут кібернетики АН УРСР не надто опікувався питаннями автоматизації, отже, прийшло розуміння, що над створенням АСНТІ бібліотечні фахівці мають працювати самостійно. У ЦНБ було створено відділ автоматизованих бібліотечно-інформаційних систем, який 1986 р. очолив кандидат технічних наук, випускник Харківського інституту радіоелектроніки Л. Костенко.

Насамперед потрібно було визначити модель автоматизації й сформулювати концепцію діяльності окремих підрозділів бібліотеки, як-от відділ бібліотекознавства. Його очолив кандидат технічних наук М. Слободяник, який тоді відповідав за наукову організацію праці (НОП) у бібліотеці.

Нове коло обов'язків зумовило зміну фахових інтересів учених. Глибокий аналіз сутності й змісту НОП у бібліотеці свідчив про потребу комплексного дослідження наукової організації діяльності ЦНБ, складовими частинами якої є організація праці бібліотекарів і читачів та бібліотечна технологія. Фахівці відділу бібліотекознавства розширили сферу діяльності до рівня визначення завдань для автоматизації та наукового забезпечення трансформації бібліотеки в умовах інформатизації. Таке складне й нове для бібліотек України питання можна було розв'язати лише завдяки спільній праці науковців різних напрямів. М. Слободяник був активним учасником творчого колективу, розробив концепцію розвитку бібліотек України та найбільшої книгозбірні держави, зокрема визначив концептуальні засади інформатизації вітчизняних бібліотечних установ.

У середині 1986 р. при Бібліотечній раді Президії АН УРСР було створено секцію бібліотечної роботи, яку очолив М. Слободяник. Фахівці розглядали питання вдосконалення взаємодії бібліотек і центрів науково-технічної інформації в забезпеченні науково-дослідної роботи, а також основні напрями централізації бібліотек науково-дослідних інститутів АН УРСР. Водночас при Бібліотечній раді розпочала працювати й секція автоматизації інформаційно-бібліотечних систем НТІ на чолі з Л. Костенком.

У 1987 р. було започатковано нову наукову тему "Автоматизація технологічних процесів і процесів управління в бібліотечній справі" (науковий керівник — М. Сенченко).

Тривали дослідження світового досвіду в галузі створення комплексних баз даних і розроблення концепції проекту АСНТІ ЦНБ. Його основу мала становити фундаментальна єдність проєктованої системи: єдина інформаційна база для всіх підсистем і модульне нарощування окремих функцій.

Упровадження АСНТІ в ЦНБ мали проводити поетапно: першу чергу — у 1988 р., другу — у 1990 р., а третю — у 13-й п'ятирічці.

Перша черга автоматизованої системи передбачала реалізацію сучасної технології опрацювання нових надходжень літератури за допомогою засобів обчислювальної техніки та обслуговування абонентів ЦНБ у режимах колективного використання в реальному часі й вибіркового поширення інформації.

Автоматизована технологія формування бібліотечного фонду охоплювала:

- замовлення періодичних видань через "Союздрук";
- ведення картотек замовлень літератури;

- первинне опрацювання (реєстрація та інвентаризація) надходжень літератури;

- основне опрацювання (каталогізація та систематизація) літератури;

- ведення каталогу.

Автоматизована технологія обслуговування читачів охоплювала:

- реєстрацію читачів (первинну й поточну);

- інформаційне обслуговування (в експериментальному режимі);

- реєстрацію книговидання (у залах абонементів).

Автоматизований контроль та управління охоплювали:

- диспетчеризацію технологічних процесів;

- аналіз функціонування АСНТІ;

- контроль збереження фонду;

- діагностику та усунення помилок (для забезпечення надійності);

- захист системи від несанкціонованого доступу.

Для промислового функціонування першої черги системи потрібні були дві керівні обчислювальні машини типу СМ 1420, для опрацювання баз даних (БД) інших організацій — ЄС ЕОМ стандартної конфігурації. Міні- і мікроЕОМ утворювали локальну мережу. У 1987 р. у старому приміщенні бібліотеки по вул. Володимирській в актовому залі було встановлено систему МЕРА-125/СМ-4а, що мала 12 дисплеїв, розміщених у відділах абонементів, вітчизняного й іноземного комплектування літератури, каталогах, читальних залах та інших підрозділах. На базі ЕОМ МЕРА-125/СМ-4а організовано дисплейний клас на 12 місць для навчання працівників ЦНБ основам інформатики та обчислювальної техніки.

З огляду на дефіцит площ для зв'язку з ЄС ЕОМ у бібліотеці було встановлено термінальний комплекс ЄС-7920, під'єднаний за допомогою телефону ших каналів зв'язку до ЕОМ ЄС-1045 НВО "Міськсистемотехніка".

Організація робіт з упровадження АСНТІ вимагала творчого напруження учасників, постійної комунікації з Президією АН УРСР і Б. Патонем, адже виконувалася постанова, ініційована та ухвалена президентом Академії наук УРСР. Відчувалося певне незадоволення окремих чиновників від наполегливості працівників ЦНБ та її директора, однак темпи роботи не знижувалися.

Поступово колектив ЦНБ змінив ставлення до роботи й змінився сам. Фактично всі завдання, визначені в постанові, були або виконані, або на етапі завершення. Проте головним питанням

залишалося будівництво та облаштування приміщення обчислювального центру, де планували встановити дві ЕОМ ЕС-1045.

Водночас з успіхами були й перешкоди, зокрема брак статусу науково-дослідного інституту заважав плідній роботі колективу. Такий статус ЦНБ міг надати Державний комітет СРСР по науці і техніці за клопотання Ради Міністрів УРСР. Документ, підготовлений керівництвом бібліотеки, було подано в Президію АН УРСР і з листом її президента Б. Патона — у Раду Міністрів УРСР.

Статус науково-дослідного інституту ЦНБ було надано 21.07.1987, що розкрило нові можливості для проведення роботи зі створення АБІС ЦНБ, а також наукових і науково-технічних досліджень.

Після введення в дію нового приміщення ЦНБ у газеті "Радянська Україна" вийшла стаття "Дім, де оселилася мудрість. У Києві відкрито новий комплекс Центральної наукової бібліотеки Академії наук УРСР".

"Створити в Україні велику бібліотеку світового типу, в якій були б зібрані твори, думки, знання з усіх наук, таку бібліотеку, яка дозволила б, не виїжджаючи з країни, мати можливість ознайомитись у якомога повному обсязі зі світовою культурою з усіх галузей людського ведення, на всіх мовах"— ось про що мріяв академік В. Вернадський.

Прикметно, що коли будівництво було у розпалі, ЦНБ очолив новий директор. І, на диво,— не історик чи філолог, а... доктор технічних наук, у минулому— директор обчислювального центру одного з харківських вишів, "електроник" М. Сенченко.

"Важливою передумовою входження бібліотеки в нову інформаційну інфраструктуру суспільства і досягнення якісно нового рівня (щодо повноти та оперативності) подання читачам документної інформації є організація в бібліотеці інформаційно-обчислювального центру з автоматизованим банком даних, доступним віддаленим абонентам. Повним ходом іде обладнання приміщення центру, планується з 1991 року розпочати наповнення зведеного електронного каталогу" — зазначалося в газетній статті.

Ці завдання бібліотеки було затверджено на засіданні Президії АН УРСР, але всіх турбувало питання: будуть вони виконані чи залишаться на папері, адже якщо фінансування буде недостатнім, нічого не зміниться.

У "Віснику Академії наук Української РСР" (1990. № 3. С. 3—6) було оприлюднено інформацію щодо перспектив розвитку бібліотеки:

"Президія АН УРСР розглянула питання про перспективи розвитку Центральної наукової бібліотеки (ЦНБ) ім. В. І. Вернадського АН УРСР. З доповіддю виступив директор бібліотеки доктор технічних наук М. І. Сенченко. Він зазначив, що введення в дію нового комплексу ЦНБ у Києві є визначною подією в науковому, суспільно-політичному та культурному житті республіки. Створюються принципово нові можливості для розвитку бібліотечної справи як для Академії наук УРСР, так і для м. Києва і республіки в цілому".

У завершальному слові президент АН УРСР, академік Б. Патон зазначив, що обговорення було покликано допомогти визначити шляхи перебудови бібліотечної справи в Академії наук республіки для підвищення ролі бібліотек у науковому процесі, а також пріоритети в розвитку інформаційної справи та створенні інформаційно-бібліотечного комплексу. Б. Патон наголосив, що керівництву ЦНБ потрібно перебудовувати діяльність бібліотеки з урахуванням статусу науково-дослідної установи, якого їй надано, зокрема поглибити науково-організаційну роботу. В АН УРСР слід було створити постійну систему науково-технічної інформації на базі єдиних довідково-інформаційних фондів органів науково-технічної інформації та наукових бібліотек. Бібліотечна рада АН УРСР мала підготувати пропозиції щодо вдосконалення систем інформаційних видань, підвищення їх якості й скорочення термінів випуску, а також щодо поліпшення функціонування автоматизованих інформаційно-пошукових систем.

В ухваленій Президією постанові було визначено головні напрями наукової діяльності ЦНБ ім. В. І. Вернадського:

— дослідження теоретичних основ розвитку бібліотек в інформаційній інфраструктурі суспільства та інформаційних технологій у бібліотечних мережах;

— розроблення прикладних проблем бібліотечного супроводження наукових досліджень і ретроспективної національної бібліографії Української РСР;

— системні дослідження історії писемності та книжкової культури в Україні;

— розроблення теоретико-методичних основ документування діяльності установ й організацій АН УРСР, критеріїв та оцінок формування, вивчення й використання архівного фонду АН УРСР.

Визнано доцільним організувати при ЦНБ ім. В. І. Вернадського інформаційно-обчислювальний центр для забезпечення функціонування

автоматизованого банку даних і реалізації мережевої інформаційної технології обслуговування читачів і наукових установ АН УРСР.

Отже, потрібно було розв'язати проблеми алгоритму виконання поставлених завдань, фінансування робіт, залучення фахівців, а головне, визначити напрям руху колективу бібліотеки у сфері автоматизації інформаційно-бібліотечного обслуговування, забезпечення інформаційних потреб науковців, збереження стародруків, цінних книг і рукописних документів. На жаль, ці питання не було деталізовано в постанові, напрями дослідження не сформовано, а окреслено лише орієнтири, тому колектив ЦНБ мав визначати їх самостійно.

Науковці бібліотеки розробили "Стратегічний план перетворення ЦНБ на інформаційно-бібліотечний комплекс", що охоплював три етапи, розраховані на 12 років. Перший передбачав уведення в дію нової будівлі та створення інформаційно-обчислювального центру; другий — ремонт і реконструкцію філіалів, раціональне розміщення фондів, створення мережі локальних обчислювальних систем та електронного каталогу; третій — комплектування інтелектуальних баз даних, автоматизацію процесів формування бібліографічних покажчиків і реферативних журналів, централізовану каталогізацію, розроблення класифікаційної системи українською мовою, бази даних цитування праць науковців України.

Використання комп'ютерної техніки у бібліотеках здійснювалося у двох напрямках: перший — автоматизація рутинних бібліотечних операцій, як-от комплектування фондів, опрацювання літератури, облік читачів, формування звітності, контроль видавання літератури тощо; другий — створення електронного каталогу, введення його до складу інтерактивних бібліотечних систем і забезпечення доступу до них через комп'ютерну мережу.

Серед головних цілей, досягненню яких мала сприяти автоматизація, були такі:

- автоматизація та оптимізація комплектування фондів;

- формування електронного каталогу через реєстрацію нових надходжень та його ретроспективного наповнення у виділених тематичних розділах;

- забезпечення обміну бібліографічною та довідковою інформацією з іншими вітчизняними й закордонними бібліотеками, прискорення процесів міжбібліотечного абонементу (МБА);

- забезпечення можливості інформаційної підтримки діяльності органів державної влади,

- будь-яких закладів і підприємств, науково-дослідних робіт на сучасному науково-технічному рівні;

- забезпечення можливості виконання складних довідково-бібліографічних й інформаційно-аналітичних робіт за заявками закладів та окремих читачів.

На початковому етапі в ЦНБ АН України реалізовували проект упровадження автоматизованої бібліотечно-інформаційної системи (АБІС) у формі локальної обчислювальної мережі під керівництвом мережевої операційної системи Netware 3.11, розрахованої на 100 користувачів.

Комплекс передбачав використання за допомогою ЕОМ (FS) незмінних жорстких магнітних дисків обсягом приблизно 2 ГБ, одночасний доступ до 600 змінних магнітооптичних лазерних дисків (запис-зчитування), а також використання в мережі 1—2 лазерних дисків CD-ROM (зчитування) обсягом до 500 МБ.

Це обладнання надавало можливість працівникам ЦНБ у режимі мережевого доступу проводити роботи з комплектування фондів, обслуговування каталогів бібліотеки, використовувати електронний каталог під час виконання науково-дослідних робіт і замовлень абонентів ЦНБ, здійснювати облік читачів і процесів книговидачі.

На першому етапі читач діставав доступ до електронного каталогу в довідковому режимі, а також до таких інформаційно-довідкових систем:

- постатейного розпису журналів, які ЦНБ отримувала з-за кордону (видання фірми Springer, а також інші часописи суспільно-політичної та економічної тематики);

- реферативної інформації систем Scientific Citation Index за вибрані роки;

- каталогів тематичних книжкових виставок, організованих ЦНБ.

Спеціально виділений file-access server (FAS), поштова машина, мав забезпечувати зв'язок за допомогою комутованих послідовних каналів (звичайних телефонних ліній) із використанням модемів. Система уможлилювала віддалений доступ до інформаційних ресурсів та обміну інформацією з ЦНБ у форматі файлів спочатку через 3, а потім через 16 каналів. Сервер також мав надавати доступ працівникам і підрозділам ЦНБ до систем електронної пошти, електронних конференцій і журналів, функціонування електронного варіанта міжбібліотечного абонементу (МБА) (зокрема й міжнародного), підвищити інтенсивність книгообміну та обміну інформацією.

До завдань входила організація доступу ЦНБ до найбільших інформаційних центрів світу,

наприклад, систем STN, DIALOG, DATASTAR тощо, за умови виходу на системи комутації пакетів за протоколами X.25, X.40.

Комплекс цих заходів сприяв виконанню завдань з упровадження системи інформаційного забезпечення парламенту України, організацій державного управління та Академії наук.

Підсистема телекомунікаційного зв'язку також мала забезпечувати доступ виділеними каналами до інформаційно-довідкових систем Російської публічної науково-технічної бібліотеки (у минулому — ДПНТБ). Прикладом слугують такі інформаційні масиви:

— бібліографічні описи перекладів іноземної літератури, присвяченої обчислювальній техніці, електроніці та робототехніці, використанню лазерів тощо;

— анотований постатейний розпис журналів;

— бібліографічні описи закордонних джерел щодо високотемпературної провідності з елементами фактографії.

Повний список містить майже 100 банків даних бібліографічного й фактографічного характеру.

ЦНБ як абонент Sovam Teleport забезпечувала доступ до банків даних провідних інформаційних центрів СНД, зокрема МЦНТІ, ВІНІТІ, галузевих інформаційних служб інших країн.

Програмне забезпечення АБІС дозволяло працювати не тільки з бібліографічними, реферативними, повнотекстовими документами, а й із графічною інформацією, використовуючи засоби людино-машинного інтерфейсу на кшталт Windows. АБІС передбачала можливість вибору на альтернативній основі носіїв інформації.

Потенціал технічної бази ЦНБ давав змогу не лише створювати резервні копії документів на мікроплівці, мікрофішах, ксерокопіювання оригіналів, а й переносити інформацію з магнітних (комп'ютерних) носіїв на мікроплівку чи ксерокопіювальні пристрої.

Лазерне сканування зображень дозволяло автоматизувати процедуру введення та опрацювання текстової й графічної інформації комп'ютерними засобами.

Отже, завдяки програмно-апаратному комплексу АБІС можна було оптимізувати працю бібліографів, бібліотекарів і наукових співробітників ЦНБ. Наприклад, використання баз даних бібліографічного профілю давало змогу в кілька разів прискорити роботи з підготовки до видання тематичних бібліографічних покажчиків та оглядових бібліографічних праць; реферативні БД допомагали швидко підібрати й скласти покажчик

літератури з обраної тематики, здійснити бібліографічний опис, провести багатоаспектний та асоціативний пошук у різних предметних і хронологічних рубриках, з'ясувати питання цитування вибраних авторів; довідкові БД на основі використання CD-ROM уможлилювали безперервний пошук інформації в масивах обсягом до 600 МБ, що відповідало 300 тис. сторінок друкованого тексту. Ця технологія дозволяла накопичувати та опрацьовувати не тільки текстову, а й графічну (ілюстрації, графіки, карти, схеми) й аудіо (музика, звуки, мова) інформацію.

Через телекомунікаційний зв'язок можна було працювати з БД будь-яких країн і розміщувати замовлення на обслуговування по МБА в закордонних бібліотеках упродовж 4—6 годин.

Комплексне використання технологічних і технічних засобів ЦНБ (копіювальна, видавнича техніка) сприяло досягненню високої якості виконання замовлень як на довідково-бібліографічні послуги, так і на створення інформаційно-аналітичних даних (прогнозування стану й розвитку процесів у різних сферах, виконання робіт із контент-аналізу та бібліографії, складання дайджестів та аналітичних оглядів).

Упровадження такої системи та використання її можливостей стало реальним кроком до створення "електронної бібліотеки", а відтак — і потужного наукового інформаційно-бібліотечного центру, здатного виконувати найскладніші завдання інформаційного обслуговування науковців і фахівців.

Отже, робота з автоматизації бібліотек України, створення зведеного електронного каталогу для мережі бібліотек бере початок від 1984 р. У 1992 р., завдяки фонду К. Поппера, який виділив майже 104 тис. дол. на створення інформаційно-бібліотечної системи Верховної Ради України, ця проблема мала бути вирішена, але зміна політичної ситуації у країні, пов'язана із заборонаю КПРС і потребою працевлаштувати "партійну номенклатуру", призвели до появи "керівників" у різних сферах, які завдали й продовжують завдавати шкоди розбудові нової держави. У 1992 р. змінилося й керівництво ЦНБ ім. В. І. Вернадського, яку очолив директор Інституту наукового атеїзму Академії суспільних наук при ЦК КПРС.

У тому самому році у ЦНБ було розпочато впровадження локальної мережі, створення електронного каталогу. Водночас з приходом нового директора найкращі фахівці ЦНБ у галузі

автоматизації змушені були залишити бібліотеку й піти працювати в комерційні структури.

Хочу зауважити, що 1985-1992 рр., без перебільшення, стали періодом кардинальних змін у житті колективу ЦНБ: піднеслось у височінь нове приміщення бібліотеки, змінилися покоління працівників, прийшли фахівці з новим мисленням, бібліотечні процеси було автоматизовано.

Новий директор НБУВ узяв напрям на підготовку кадрів-теоретиків бібліотечної справи. Було написано сотні статей, підготовлено й захищено десятки дисертацій, автори яких на папері "автоматизували" реальні й вигадані бібліотечні процеси, проте на середину 1990-х рр. практично не було створено жодної української АБІС.

(Далі буде)

Список літератури

1. Сенченко М. І. Библиотеки и компьютеры: к изучению дисциплины. Київ : Наук. думка, 1990. 213, [1] с.
2. Сенченко М. І. Центральна наукова бібліотека АН УРСР. У пошуках досконалості: 1992. Мое бібліотечне життя. Київ : КИТ, 2011. 388 с.
3. Сенченко М. Книжкова палата України: 100 років системних та інноваційних трансформацій. 1919—2018. Київ : Кн. палата України, 2019. 200 с.

Надійшла до редакції 25 квітня 2024 року

ВИДАВНИЧА СПРАВА

УДК 655.4/.5:31(477)''2023''(048.83)

DOI: 10.36273/2076-9555.2024.4(333).9-17

Анжела Воронцова,

завідувачка відділу статистичного моніторингу
та аналізу друку Книжкової палати України,
e-mail: stat@ukrbook.net

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-5443-745X>

Книговидавнича діяльність в Україні за підсумками 2023 року

В аналітичному огляді досліджено стан випуску книг і брошур в Україні у 2023 р., подано загальну характеристику книговидання у 2022—2023 рр. Визначено кількісні показники українського книговидання у 2023 р. за асортиментом, накладами, тематикою, цільовим призначенням, мовною та територіальною ознаками.

Наведено статистичні дані щодо випуску книг і брошур провідними вітчизняними видавництвами різної форми власності, у тому числі сфери управління Держкомтелерадіо.

Аналітичний огляд здійснено на основі даних, опублікованих у статистичному збірнику "Друк України (2022)" і зведених статистичних звітах про випуск в Україні неперіодичних видань у 2022, 2023 рр.

Ключові слова: статистичний облік; видавнича продукція; кількісні показники; аналіз випуску видань; видавництва; видавнича діяльність; Держкомтелерадіо

Постановка проблеми. Книга й читання відіграють вагомий роль у забезпеченні духовних та інформаційних потреб суспільства, а рівень розвитку книговидання, що є однією із провідних галузей креативної економіки, складником культурної та освітньої сфер, слугує індикатором загального розвитку нації. З огляду на це, важливим є статистичний облік та аналіз показників випуску друкованої продукції, що дає змогу дослідити стан і перспективи розвитку української книговидавничої галузі.

У статті проаналізовано показники випуску книжкової продукції за 2022—2023 рр. в Україні та за результатами порівняння досліджено динаміку розвитку вітчизняного книговидання за окреслений період.

Аналіз досліджень і публікацій. З метою інформування суспільства про тенденції розвитку вітчизняної видавничої галузі в науково-практичному журналі "Вісник Книжкової палати" систематично публікуються статистичні дані щодо випуску друкованих видань [1], які також розміщено на сайті Книжкової палати України в рубриці "Друк України" [2]. Щороку виходить статистичний збірник "Друк України", який містить основні показники випуску вітчизняної друкованої продукції [3]. Питання розвитку книгознавства, книжкової справи, книги та бібліографії розглянуто у працях М. Сенченка [4], О. Афоніна, М. Тимошика.

Одним із провідних українських інтернет-ресурсів, що пропонує аналітику вітчизняного та